

PARTIZANSKA KNJIGA

Edicija
Stari majstori
Knjiga 2

Partizanska knjiga

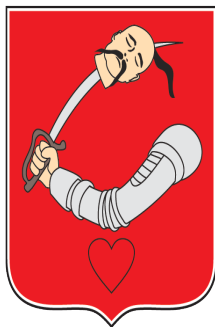
Sabrana dela Dušana Vasiljeva

Knjiga 1

Pesme

© Partizanska knjiga, za ovo izdanje, 2017.

Ova knjiga objavljena je uz podršku Grada Kikinde i Udruženja *Kikinda Short*.

kikinda short
шорт

Urednici:
Srđan Srđić
Vladimir Arsenić

Dušan Vasiljev

PESME

Kikinda, 2017.

Ovo izdanje *Pesama* Dušana Vasiljeva urađeno je prema onom koje je priredio Živan Milisavac u *Matici srpskoj* 1950. godine. U njemu su zadržane pravopisne norme koje su korišćene u ovom, do sada, jedinom izdanju celokupnih stihova.

Ipak, napravili smo i jednu izmenu – u našu knjigu smo uneli dvanaesti odeljak pod imenom *Appendix* u kojem se nalaze pesme Dušana Vasiljeva koje je Milisavac štampao u svom Pogovoru ili stoga što su bile nezavršene ili zato što je smatrao da odudaraju od celine.

Knjigu koju imate pred sobom posvećujemo pionirskom radu Živana Milisavca na rukopisnoj i drugoj baštini Dušana Vasiljeva.

Srđan Srdić i Vladimir Arsenić

Predgovor

JOŠ VEČNOSTI

Ima tome deset godina od kako sam prvi put posetio grob Dušana Vasiljeva. Pre toga se nije desilo; živeo sam na drugim mestima, a i nisam bio učenik Gimnazije u Kikindi, škole koja nosi pesnikovo ime. Društvo su mi pravili neki koji su tada bili učenici narečene škole, danas odrasli, dragi ljudi. Imali smo povod: moja majka, a i neke od njihovih majki, tvrdile su kako moramo da povedemo računa o običaju, izgleda zaboravljenom. Običajna praksa na koju su mislile podrazumevala je da svake godine oni učenici Gimnazije koji se nađu u odeljenju I1 preuzmu na sebe obavezu održavanja Vasiljevskog groba. U vreme o kom govorim, kažem, desetak godina je u pitanju, ovog se običaja malo ko sećao. Ili se većina pravila kako se ne seća. Zaboravnost je trajala tridesetak godina, koliko ja znam. Takvo je vreme bilo, govorili su. Majke su se, međutim, setile.

Stajali smo tako na groblju, i pojma nismo imali kako da pronađemo traženo mesto. Groblje je inače u prilično neveselom stanju. Mogao bih i o tome ko je odgovoran, ali neću ovde. Jedna učenica pozvala je telefonom svoju majku, i ona nas je navodila, kako ne bismo uznemiravali grobare u popodnevnom odmoru. Oni bi nam, svakako, časkom pomogli. Dobro se sećam tih trenutaka u svom, danas ne više ni kratkom životu. Sećam se kako je od tada Dušan Vasiljev za mene zauvek ostao neko ko bi morao da bude tu, a nije tu.

Na kraju smo uspeli. I poslednjih desetak godina učenici odlaze. I ja odem. I ko zna koliko ih ode. I kao da je nešto bolje nego što je do tada bilo.

U Kikindi ne postoji organizovana i izložena zaostavština Dušana Vasiljeva. Pesnikova sestra, Aleksandra, smatrala je kako će rukopisima biti bolje u prostoru prestoničke Narodne biblioteke. Kako izgleda, bila je u pravu. Na kući u kojoj je pesnik odrastao stoji spomen-ploča. U ulici Dušana Vasiljeva. Ne bih tvrdio da je kuća zaštićena bilo kojim od mnogobrojnih zakona ove zemlje. O njenoj mogućoj rekonstrukciji, o mogućem preuređenju, preimenovanju njene sadašnje namene, nikada nije bilo reči. Na ulazu u Melino groblje nema oznake; slučajni gost može da dođe, prođe, i nikada ne sazna da je upravo tu

sahranjen Vasiljev. Nema putokaza, a skromni spomenik je opkoljen drugima, znatno monumentalnijih proporcija. Ispred Gimnazije nalazi se pesnikova bista. Kopija biste. Original je ukraden 2004. godine. Počinioci nepoznati. U lokalnom muzeju gotovo da nema tragova zaostavštine Dušana Vasiljeva. Postoji književna nagrada *Dušan Vasiljev*, ali to je druga priča. Duga priča. Nekad je pristojnije ćutati. Gradska biblioteka nosi ime Jovana Popovića. Impresivni spomenik Jovana Popovića uredno nadgleda prijatni prostor gradskog trga.

Dušan Vasiljev je bio čovek loše sreće. Tek dvadeset četiri odživljene godine, nepune, a i one zlo odživljene. Istorija koja se prozrlila (1900–1924), preterana osećajnost, nedostatak skoro svega, seljakanja po bednim severnim postajama, beda kao takva, rat, pogrešni izbori, svaka strana pogrešna, bolest, čekanje, smrt. Bez ijedne objavljene knjige, bez pompe i pesničke slave, uz dosta stihova štampanih po uglednim časopisima doba i kod urednika koji nisu objavljivali slučajno. Prepoznavanje? Da. Pohvale? Takođe. I ništa više od toga. Nije se stiglo.

Udaljen, neću reći izolovan, od centra bilo kakvog zbivanja, Vasiljev je ostao sam s talentom. A to nije bio talenat Remboa, Šelija ili Kitsa. Daleko, baš kad je trebalo biti u centru, jer se u centru i te kako dešavalo. Centar se pretvarao u košnicu. Centar se našao na udaru teških istorijskih zastranjenja prema čovečnosti kao takvoj. Tehnologija je porađala užas. Jezik je trebalo da odgovori. Dečak Vasiljev odrasta u vreme Marinetijevog proklamovanog fašisoidnog poetičkog obrta. Sve se smenjuje; jedno drugim, treće ko zna čim; sve je prebrzo, taman onoliko da čovek ne razume. Ne do kraja, prisiljen da se iskazuje krhotinama. Krhotine krhotinama; to bi bila avangarda u jeziku, opštem jeziku ljudi, ništa parcijalno ovde nije važno.

Rat je ubio čoveka Dušana Vasiljeva. On je bio naknadna žrtva rata, jedan od onih s kojima se računa u početnim kalkulacijama masakra, a koji odu kasnije, tako da ih lakše prećute. Da ih ne vide kao žrtve, onda kada su žrtve sve pronađene i zakopane. I oplakane. I opevane. Dušan Vasiljev iz rata nije izašao živ; ne onako kako živi ljudi žive. Vratio se kao s onog sveta, da pribeleži i zapiše ono što drugi neće. Samo za toliko.

Rat je izbacio iz sebe pesnika Dušana Vasiljeva. Tad kad je pesnik, a nije to uvek, Vasiljev je pesnik rata. Rata čoveka protiv čoveka, svih protiv svakoga, svih protiv jednog, Boga protiv Čoveka pa Čoveka protiv Boga, pesnika protiv skučenosti, nedovoljne obrazovanosti koja mu ne dopušta onaj iskorak kom se sam nada, anarhičnog vitlanja protiv svega što postoji, jer je tamo negde, u tom Svemu, krivica sveta. Malograđansko licemerje, prenemaganje, konformizam, nepoštenje, turbobni kukavičluk, potonuće u trgovinu vlastitom dušom. I kad je nedopustivo slab, a često je i takav, Vasiljev jeste pesnik; i u prozi, i u drami, i u životnom maniru. Ništa drugo on nije mogao da bude. Niti je stigao da prihvati. Niti mu se nudilo.

Ekspresionizam Dušana Vasiljeva zasniva se na čistom kolebanju. Ništa nije sigurno, pouzdano, Čovek nema za šta da se uhvati. Horizonti su iščašeni, razmere nejasne, izvesnosti nema. Ili je ima; dođe kao blesak pred slepilo vrste. Otud neusaglašenosti, pa monotonija u izrazu – kao da je Vasiljev pronašao dovoljno reči kojima se iskazuje suština onog što je uspevaio da vidi. Pa dileme u pogledu vere u bilo šta. Ako sada i nema u šta da se veruje, biće. Nova Vera, kako je on naziva i priziva, možda neće biti vera kakvu smo do sada znali, ali će biti. Nama na korist i radost. Doživeli je ili ne.

Niko od nas ne bi trebalo da priželjkuje i ugleda vlastita sabrana dela. Sabrano je uvek uspelo, koliko i neuspelo. Sabrana poezija Dušana Vasiljeva objavljena je 1950. godine, nikad pre i nikad kasnije. Već deceniju-dve nakon objavljivanja, jedan deo kritike se žali kako tu knjigu više nije moguće pronaći. Pa je vreme prošlo. I bilo je kasnijih kvalitetnih izbora iz Vasiljevljeve lirike, zapravo su svi takvi, ali celina je nedostajala. Antologijski fragmenti u neuspeloj većini, kako je neko primetio, ostajali su nedostupni.

Priređivanje sabranih dela mrtvog autora oduvek je sa sobom nosilo i etiku odluke. Da li objaviti sve, da li je sve dostojno? Opredelili smo se da delujemo istovremeno istorijski i stihijski, da uradimo po nalogu logike proticanja istorijskog vremena. I zaključili da je sedamdeset godina previše. I odlučili da nove izbore prepustimo mlađima i lucidnijima, kada za te izbore dođe čas. U ovoj knjizi preuzimamo uredničke ingerencije

istorije; čini se kao alibi, a nije. Svako od nas će lako doći do svojih favorita u korpusu od oko tri stotine pesama koje je Vasiljev uspeo da kako-tako dovrši. I složićemo se da je sjajno ono što je sjajno, a da ono drugo to nije. Ovog puta je važnije da se složimo oko toga šta čuvamo i o čemu brinemo. Šta šaljemo budućnosti u susret. Ovog puta potpisujemo transmisiju. Otud je ovo izdanje sabrane poezije Dušana Vasiljeva ujedno i posveta Živanu Milisavcu, našem velikom prethodniku i pioniru, uredniku prvog izdanja, onog iz 1950. godine. U našoj knjizi čitaoci će pronaći nepromenjen redosled pesama, kao i nazive ciklusa koje je upravo Milisavac formulisao. Bilo je drugačijih rešenja, ali ne i mnogo poštenijih.

Ponekad se, ipak, pomere stvari na svetu. Gradska uprava Kikinde i lokalna Gimnazija preuzele su na sebe pre dve godine održavanje grobnog mesta Dušana Vasiljeva, nadgrobnog spomenika i biste ispred školske zgrade. Kopije biste, tako je. Dvadeset i sedmog marta ove godine (2017) biće dodeljena književna nagrada *Dušan Vasiljev*. Sa zadovoljstvom ću potpisati zapisnik o dodeli, pretposlednji put kao predsednik žirija. S još većim zadovoljstvom ću dobitniku nagrade, ko god on bio, uručiti njegov primerak ove knjige, čije je objavljivanje takođe potpomogla Gradska uprava, dakle građani Kikinde, prvi i neposredni baštinici Vasiljevljeve lirike.

Ima u sabranim delima svakoga od nas toliko toga čega se stidimo. Nađe se, opet, i ponešto istinski vredno, što nas donekle oslobađa poslovične prosečnosti i neuspeha u kojima tavorimo. Ova bi knjiga mogla da bude takva stvar. Znamenita poruka koju šaljemo vremenu boljem nego što smo mi, kako bismo obezbedili još večnosti za najvrednije pesme Dušana Vasiljeva, ali i još Vasiljeva u zasluženju večnosti.

Srđan Srđić

I

Čovek peva posle rata

MOJA PESMA

Ja sam jedina krvavih zora,
moja je duša puna seni
i lice crnih, dubokih bora.
I zalud traže pesmu u meni –
u mome srcu nema ritma.

Ja sam svećenik paganskih vera,
što vodu slavi, vino pije.
Ljubavnik sam mrtvih bajadera,
čijih se usta dotakla nije
razbludna, kobna muška usna.

Ja sam ogranak grešničkog pada,
moj mrki pogled truže, vida.
Ko mene boli, taj večno strada,
jer nemam boga, i nemam stida,
i nemam brata, nemam sestre.

Ja sam siročje presvislih nada,
koje nikada nisu cvale.
Ja sam stih plesnivih Ilijada,
i kletva žena, koje su pale,
poslednji akord u finale.

GLASNIK

Neću da pevam lepotu platana
ni miris vlatajućeg žita.
Ja sam glasnik gomile sramnih dana
što nam u susret hita.

Jer, eto, mi slavimo bespuće
i kad su oko nas pustinje beskrajne.
A sva naša snaga svisnuti tu će,
jer nas u propast strasti naše gone.

Mi veličamo umiruće zvuke
i jeseni pevamo kao svoje,
a od krvi nam se još puše ruke
i u dušama besni džinovi stoje.

I bliže se dani krajnjeg pada,
i ništa nam ostati neće, samo:
ili da nas Porok nadvlada,
ili da svi, od reda, popadamo.

Jer kroz guste oblake tmine,
kad sve naše zvezde zasjaju,
Greh će nam jednu po jednu da skine
svi ćemo pasti u ljutom okršaju.

Neću da pevam lepotu platana
ni miris vlatajućeg žita.
Ja sam glasnik gomile sramnih dana
što nam u susret hita...

ČOVEK PEVA POSLE RATA

Ja sam gazio u krvi do kolena,
i nemam više snova.
Sestra mi se prodala
i majci su mi posekli sede kose.
I ja u ovom mutnom moru bluda i kala
ne tražim plena:
Oh, ja sam željan zraka! I mleka!
I bele jutarnje rose!

Ja sam se smejaio u krvi do kolena,
i nisam pitao: zašto?
Brata sam zvao dušmanom kletim,
i kliktao sam kad se u mraku napred hrli,
i onda leti k vragu i bog, i čovek, i rov!
A danas mirno gledam kako mi željenu ženu
gubavi bakalini grli,
i kako mi s glave raznosi krov; –
i nemam volje – il' nemam snage – da mu se svetim

Ja sam do juče pokorno sagib'o
i besno sam ljubio sram.
I do juče nisam znao sudbinu svoju pravu –
ali je danas znam!

Oh, ta ja sam Čovek! Čovek!

Nije mi žao što sam gazio u krvi do kolena
i preživeo godine Klanja,
radi ovog svetog Saznanja
što mi je donelo propast.

I ja ne tražim plena:
oh, dajte meni samo još šaku zraka
i malo bele, jutarnje rose –
ostalo vam na čast!

PET PROSTIH PESAMA

1

Trag bure

Gorko sećanje na Pokolj u snove mi se uplete
i nosim ga sa sobom kroz svetove i noći,
i nigde mu nema granice;
a smrt je svirepa kod Soče i Gračanice
kao i pod Jokohamom.
Vreme se titralo s nama ko orkan sa žutom slamom,
i bili smo svugde pajaci, marionete.

Blistava svitanja pronosila su nad nama požare,
a mi smo čekali uvek čudesa
da nas spasu, ili izmrevare.

Nikad radosti, u suton ili u podne,
a san nam je bio
kuća i njive plodne.
Mladost nam je raznela bura
preko veselih vila, mrtvačkih gudura,
gajeva i golih hridi,
i po nebu se klatiše razapeti
simboli bezumlja
krvavi, crveni romboidi...

Čovek se u meni stidi, stidi...

2

Budućnost

Preskočili smo krstove i psaltire
i udovičke penzije;
od narodnih fondova i dobara
duša nam uzima džinovske dimenzije,
i od praha cveće nam na novom putu stvara.

A jedan zalogaj krvavo stečen slađi je
od lukulske sofre naprošene
za duše što se veru u riti.
O, nema čaranja, prokletstva, mađije
ni strahotnog svijanja sene,
kad ljudi nisu siti.

Groblja, zarasla u gustoj ilovači
nećemo pohoditi pognutih glava,
jer već i nebesa plava
otima, otima jači.

Pa da skrštenih ruku čekamo slome,
a život samo da se nasmeje tome?

I ispred crkava ostaće samo naši beli stubovi,
i ikone iznad zarđalih brava
čudno će širiti zenice
kad prolete golubovi;
i senka će samo pasti na mramorne stepenice
duše što se u patnji spasava.

3

Slika

Put se osmehom praši po svetlom suncu aprila
i odlazi u predele daleke
kao kada se pustinjaci
krstom zaklinju preko oblaka.
Nikog neće uzdići krvavi prsten ili vezena svila,
jer duše putuju očarane polipom
rađanja naših misli.

Sva se čar spusti u jednom šarenom nasmejanom hipu,
i posle toga se tišina
sve puteve upije u se,
i svetle zrake sunca po svetlu celom rastrvi.

... I koraci prolazećeg dana
zvone kao srebrni praporci
stepski, u snegu,
i sunce na zapadu trepti kao kap sveže krvi.

4

Na dnu

Od padanja su nam se usijale glave
I nema na dnu proroka da se jave.
Nego se jutro odvuče
u suton mističan pod stene
što se sa neba otkidaju kao zavese sure.
A iz snova, iz nebesa mahnitim korakom jure
Sutra, Davno i Juče,
drednoti, magi, komete i žene;
i sve se u krvavo kolo života svija
pod otmenim lukom plavih božjih ćuprija.

I kada ponoć razvije zastave bluda
i uzme u ruke krmu,
ne proleti sunce ni senka ovuda,
a žalosti naše i radosti
mrtve padaju na kaldrmu

I niko ne može da se uspne na vrh planina,
u predelima sa večnim tokom,
gde sve do kraja ide,
i odakle se svi snovi, gresi
sve duše i nebesa do kraja vide.

5

Pesma o majci Mariji

Nesrećna majko, Marijo bela,
u cvetu tvog tela
daleka prošlost srebrnom pesmom zvoni,

i miris naših tihih njiva
nagoni dušu da spokojno sniva.
Misao se otela
starčevom migu,
iz očiju tvojih, i pod nebo se vije,
i u slatke reči romoni,
u nevinom, setnom podvigu.
A prošlost skrije
za skute tvojih širokih haljina,
i sputa Misao, željnu daljina.

Noć se survala u tvojih sanja stube
(patnja je sudba onih koji ljube),
duše su pune časti
za one, koji će ih spasti.

Nesrećna majko, Marijo bela,
ljubimo na svom putu tragove tvoga tela.
Želja je tvoja obukla vidljivo tkivo;
i Sin ti je – kao i mi – večno o sreći sniv'o.

Žalost se pronosi kroz duše naše
obamrle od muka;
šibani i gonjeni,
išli smo suri po gradovima krvavih slavoluka,
ispod zvezdane vasiona
što u crvenoj ekstazi krvi u sumrak svaki tone.

Marijo, majko patnja i udesa
što kobno klikću pred pragom duše,
sve se survava,
svi se oltari ruše,
i niko svoje snove ne spasava!

A kada pogledam dopre iza nebeskih zavesa, –
crna, očajna tmina
otkucava dane i noći što idu.